Ю. В. Аксьонова
здобувачка 3 курсу спеціальності 051 – Економіка
І. А. Ломачинська
д.е.н., доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ ІНДУСТРІЇ 4.0

Конкуренція, безумовно, є необхідним і дуже важливим елементом ринкового механізму, проте слід визнати, що її форми та прояв досить неоднорідні на різних ринках й у різних ситуаціях. Більш того, розвиток та поглиблення глобалізації, технологічні зміни, що спостерігаються останнім часом у межах Індустрія 4.0, ще більше змінюють її характер, соціально-економічну роль, ефекти, наслідки. Разом із цим, роль конкуренції, як важливого механізму в економічних зв'язках не знижується, а навпаки зростає і трансформується у відповідності до нових умов.

Конкуренція та її розвиток пов'язані з відповідними витратами, особливо, при соціально-економічній диференціації, але, разом із цим, вона забезпечує відповідний соціально-економічний ефект, у тому числі стимулює зниження цін, спонукає виробника підвищувати якість свого продукту та його асортимент, що стимулює впроваджувати певні досягнення науково-технічного прогресу [1, с. 86]. Саме це відповідає концепції Індустрії 4.0, яка включає розвиток і злиття автоматизованого виробництва, обмін даними і виробничими технологіями в єдину саморегульовану систему, з якнайменшим або взагалі відсутнім втручанням людини у виробничий процес. При цьому впровадження елементів Індустрії 4.0 забезпечує можливість виробництва товарів і послуг у відповідності до індивідуальних уподобань споживача. Таким чином, можна визначити, що економічна конкуренція є одним з «важелів регулювання» суспільного виробництва, що й стимулює його ефективність, мінімізацію витрат, раціональне

використання ресурсів, економію від масштабу, науково-технічний прогрес, формування ринкової вартості продукції та послуг, виробництво, орієнтоване на задоволення індивідуальних потреб споживача тощо. Разом із цим, ці процеси будуть призводити до зростання рівня безробіття, зміни структури зайнятості у зв'язку зі зміною запитів щодо навичків, умінь, компетентностей робочої сили.

Конкуренція є засобом досить успішного функціонування ринкової економіки. Її цілком можна назвати економічним процесом, що включає у собі взаємозв'язок, взаємодію та, безперечно, боротьбу між конкуруючими суб'єктами господарювання, які виходять на ринок, шукаючи найкращі можливості для збуту свого продукту, задовольнити споживача, й у кінцевому випадку одержати максимальний прибуток [2, с. 95]. Як результат, реалізація концепції Індустрії 4.0 буде створювати умови для розвитку економічної конкуренції, оскільки «конкуренція – це процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами для досягнення цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних чи суб'єктивних потреб» [3], на що елементи Індустрії 4.0 і зорієнтовані. Це обумовлюватиме посилення неціновоі конкуренції, що призведе до зростання якості продукції та послуг, розширення їх асортименту.

Розвиваючи роль цифрової трансформації, що лежить в основі Індустрії 4.0, засновник компанії Alibaba Джек Ма у 2017 р. на форумі у Давосі представив концепцію «30-30-30», в основі якої ідея, що протягом наступних 30 років світ змінюватимуть ті, кому сьогодні 30, та компанії, в яких працює 30 співробітників [4]. Це означає, що домінуючими суб'єктами господарювання в умовах реалізації концепції Індустрія 4.0 є середні та малі підприємства. Більш того, саме малі і середні підприємства демонструють більшу схильність до використання надбань НТП у своєму розвитку і все більше долучаються у сучасних умовах до науково-дослідної роботи, розробки нових технологій, створення інноваційних продуктів тощо. Про останнє свідчить динаміка розвитку венчурного бізнесу, аутсорсингу. Це відображає й те, що подальший розвиток великих компаній все більше залежить від ефективної співпраці та кооперації саме з малими інноваційними підприємства. Таким чином, створюються передумови для розвиту конкуренції та формування її позитивних соціально-економічних ефектів.

Разом із цим, Індустрія 4.0 обумовлює загострення конкуренції не тільки між певними підприємницькими структурами, а й країнами.

При цьому, незважаючи на зростання політичного чиннику у конкурентній боротьбі між країнами, економний залишається головним. Поряд з іншими чинниками економічної конкуренції усе більшу роль відіграють інновації та інфраструктура, інститути, ринок праці, орієнтований на таланти, розвиток яких визначається застосування продуктових та технологічних інновацій, що визначають становлення Індустрії 4.0, зокрема, AI, Інтернету речей та послуг, хмарних обчислень, «розумних» продуктів, заводів, міст тощо.

Але зрозуміло не слід думати, що світова економіка однозначно спрямовує до ринку вільної конкуренції. Безперечно, світова конкуренція породжуватиме концентрацію і домінування монополій. Зокрема, можна спостерігати стрімкий розвиток Big Tech компаній (Amazon, Apple, Meta, Alphabet, ін.). Зрозуміло, що нові процеси і явища, обумовлені становленням Індустрії 4.0 будуть змінювати форми та прояв конкуренції. Утім міжнародна кооперація є відмітною рисою сучасної глобальної економіки, що, в свою чергу, характеризується не тільки здатністю до об'єднання господарюючих суб'єктів, але й за деяких певних умов, і до роз'єднання, виділення, зокрема у пошуку джерел максимізації прибутку, формування конкурентних переваг. Утім можна констатувати посилення співпраці між крупними компаніями і малими та середніми підприємства, що дозволяє створювати конкурентні переваги перших за рахунок мінімізації витрат, розширення ринків збуту, мобільності та гнучкості у результаті партнерства.

Лібералізація національних економік обумовлює домінування нецінової конкуренції, яка й стає домінуючим методом у глобальній конкурентній боротьбі. Більш того, Індустрія 4.0 її посилює. Це переносить центр ваги суперництва до сфери наукових досліджень та розробок, що й надаватиме процесу конкуренції характерної нерівномірності й суперечливості. Це буде проявлятися у подальшому збільшені розриву між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, традиційними та інноваційними галузями економіки й ін.

Разом із цим, лібералізація і посилення глобальної конкуренції сприяють не тільки співпраці великих компаній з МСБ, а й безпосередньо між ТНК, ТНК і національними державами. Усуваючи внутрішні бар'єри ринку економічна конкуренція між країнами у кінцевому результаті починає заперечувати сама собі, й, як наслідок, призводить до зростання концентрації та породжує монополії. Разом із цим, появу стратегічних альянсів, кластерів, як результату кон-

центрації, як між країнами, так і у межах галузевої та міжгалузевої співпраці, слід віднести до «конкуренції як коаліції» [4], що може забезпечувати додаткові позитивні соціально-економічні ефекти.

Отже, розуміючи переваги і негативні наслідки розвитку економічної конкуренції в умовах Індустрія 4.0 слід визначити наступне. Впровадження елементів Індустрії 4.0 в Україні має стати пріоритетом економічної політики, особливо в умовах повоєнного відновлення. При цьому дії держави повинні обмежити прояв негативних соціально-економічних наслідків розвитку економічної конкуренції, що передбачає наступне: створення привабливих умов для науково-дослідної діяльності, розробки та поширення інноваційних технологій, матеріалів, продуктів; патентів; створення привабливих умов для зростання частки високо- та середньо- технологічної продукції у ВВП й у споживанні; інтеграція бізнесу, науки, освіти, держави для швидкого впровадження концепції Індустрія 4.0, забезпечення умов для створення власних продуктів науково-дослідної діяльності, збалансування ринку праці; підвищення цифрової грамотності населення та розвиток навичок й компетентностей, затребуваних ринком праці в умовах цифрової економіки; створення умов для розвитку інформаційної економіки та удосконалення цифрової інфраструктури тощо.

Список використаної літератури

1. Филюк Г. М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 404 с.

2. Швед В. В., Яблочніков С. Л. Конкурентоспроможність підприємства та особливості їх визначення в сучасних умовах. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2013. Випуск 7/1. С. 92-97.

3. Оливко О. Конкурентні переваги туристичних підприємств в умовах ринкової економіки. Тези доповідей ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи вирішення» (м. Тернопіль, 15-16 квітня 2010 р.). Тернопіль: Економічна думка, 2010. С. 386-389.

4. Филюк Г. Конкурентно-монопольні тенденції в глобальній економіці. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2011. Вип. 123. С. 15-18.

5. Півоваров Ю. Що несе цифрова економіка? 29.05.2017. URL: https://blog.liga.net/user/yupivovarov/article/27211 (дата звернення: 24.11.2023)